

XVIII əsr Azərbaycan lirikası və klassik şeir ənənələri

Fidan Əlizadə

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu, Azərbaycan.

E-mail: piriyeva.fidan@inbox.ru

<https://orcid.org/0000-0002-0428-0762>

Annötasiya. Azərbaycan ədəbiyyatı xalqın milli-mənəvi dəyərlərini, milli varlığını əks etdirən və uzun bir tarixi yol keçmiş zəngin bir ədəbiyyatdır. Azərbaycan ədəbiyyatının çoxəsrlik bədii dühası dövrləşmə konsepsiyası və inkişaf mərhələlərinə bölünərək tədqiq edilir. Ədəbiyyatın dövrləşdirmə konsepsiyasında "Erkən yeni dövr Azərbaycan ədəbiyyatı" çərçivəsində tədqiq edilən XVIII əsr realist ədəbiyyatıdır. Lakin XVIII əsr realist ədəbiyyatı tərənnüm etməklə yanaşı, klassik ədəbiyyatın zirvə nöqtəsi olan Füzuli ədəbi məktəbinin varisi olaraq, klassik ənənələri mühafizə edən yeni Vaqif ədəbi məktəbi yaranır. XVIII əsr Azərbaycan ədəbiyyatı keçid dövrü olduğundan "janr yenidənqurma" prosesi özünü göstərir. Bəzi klassik şeir ənənələrinin istifadə dairəsi daralsa da, digər bir qisminin tətbiq sahələri genişlənir. Bu dövrdə qoşma, təcnis, gəraylı kimi aşiq şeirinin formaları çoxluq təşkil edir. Buna baxmayaraq, klassik şeir ənənələrinin böyük bir qismi qeyd etdiklərimizə paralel şəkildə öz yaşamını davam etdirir. Məqalədə XVIII əsr lirikasında klassik şeir ənənələri – qəzəl, müxəmməs, təxmis, müəşşər, tərəcibənd, müstəzad, müəşirə, məsnəvi və s. haqqında söz açılır və XVIII əsr ədəbiyyatında yeri və istifadə dairəsi tədqiq edilir.

Açar sözlər: klassik poeziya, ənənə, qəzəl, janr, şair

<http://dx.doi.org/10.29228/edu.182>

Məqaləyə istinad: Əlizadə F. (2020) *XVIII əsr lirikası və klassik şeir ənənələri*.

"Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı", № 1, səh. 54-61

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 11.04.2020; qəbul edilib – 19.04.2020

Azerbaijani lyrics of the XVIII century and classical poetry traditions

Fidan Alizade

Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS, Azerbaijan.

E-mail: piriyeva.fidan@inbox.ru

<https://orcid.org/0000-0002-0428-0762>

Abstract. Azerbaijani literature is a rich literature with a long history reflecting the national and spiritual values and national existence of the people. The centuries-old fiction of Azerbaijani literature was researched and divided into stages and concepts of development. It is the 18th century realist literature examined in the context of the circulation of literature in the context of "Early Modern Azerbaijani Literature". However it is the culmination of classical literature, as well as the elevation of the 18th century realist literature, and serves as a bridge between both of them. In other words, as the successor of the Fuzuli literary school, being the summit of classical literature, a new Vagif literary school was established, which preserved classical traditions. Since the 18th century was the transition period of Azerbaijani literature, the process of "genre reconstruction" is manifested. While the scope of some classical poetry traditions has limited, others have expanded. In this era, great forms of

Qəzəl – Anadilli şeirimizdə XIII əsrdən işlək olan qəzəl janrı XVIII əsrdə də bütün şairlərin yaradıcılığında özünüifadənin ən yaxşı formalarından sayılır. Bu dövrdə qəzəl yaradıcılığı davam etsə də, məzmun baxımından, həmçinin dil-üslub cəhətdən xəlqiləşmənin baş verdiyini görürük. Bu baxımdan Nişat Şirvaninin qəzəl yaradıcılığı diqqəti cəlb edir. Füzuli ədəbi məktəbinin davamçılarından hesab edilən Nişat Şirvaninin də qəzəllərinin mövzusu məhəbbətdir:

*Xali-siyah etmiş məni avara vətəndən,
Bir danə üçün quş kimi eldən-ələ düşdüm [10, s.27].*

– deyənlər şair xalq dilindən gələn deyim və ifadələrdən qəzəllərində geniş şəkildə istifadə edir. - Toponimlərlə bağlı “yerləşmə və milliləşmə” XVIII əsr qəzəl yaradıcılığında da özünü büruzə verməkdədir. Nişat Şirvaninin aşağıdakı beytini səciyyəvi nümunə kimi göstərmək mümkündür:

*Şamaxı torpağından ta ki mən qat olmuşam ney tək,
Qəmişdən ev tikib Salyan mülkünə tutmuşam mənə [10, s.24].*

Ümumiyyətlə, XVIII əsr lirikasında, eləcə də qəzəl yaradıcılığında milli etnoqrafik təsvirlər də yer aldığı görürük. Lutfi Şirvaninin aşağıdakı beyti bu baxımdan nümunə ola bilər:

*Çəkib rüxsarə yapıncı, edər can qəsdin ol yağı,
Könül, dərbənd bəni çapdı qoyanda başa qaytağı [5, s.140].*

Vidadinin də qəzəl yaradıcılığı ənənəvi mövzular üzərində qurulmuşdur:

*Qaşları hilalə bənzər, türrəsi ənbərfaşan,
Zülfü sünbül, buyı gül, gül xətti reyhan xandıdır?*

*Ey fələk, aləmdə düşmüş böylə canandan cüda,
Gör Vidadı xəstə tək sən bir didərgin xandıdır? [9, s.49]*

Beləliklə, XVIII əsrdə qəzəl yaradıcılığında həm klassik üslubun davamını, həm də folklor üslubunun güclənən təsirini görürük.

Müxəmməs – XVIII əsrdə ən çox işlək olan, əvvəlki dövrlərə görə say etibarilə artan janr müxəmməsdir. Demək olar ki, bütün şairlərin yaradıcılığında müxəmməslərə rast gəlinir. Həmin müxəmməsləri mövzu etibarilə aşağıdakı qruplara bölmək mümkündür:

1. Məhəbbət mövzusu
2. Tarixi-siyasi məsələlərin bədii həlli
3. Şəhərlər haqqında və s.

XVIII əsr şairlərinin, demək olar ki, hamısının yaradıcılığında müxəmməs janrı xüsusi yer tutur. “Azərbaycan ədəbiyyatında keçid dövrü sayılan bu əsrdə baş verən “janr yenidənqürməsi” prosesinin bir özəlliyi də vardır: Qəzəlin fəaliyyət dairəsi qoşma formunda məhdudlaşır, qəsidə, qitə, mərsiyədən istifadə isə xeyli azalır, lakin klassik janr olan müxəmməsin tətbiqi sahələri genişlənmir. Əlbəttə ki, bunun obyektiv səbəbləri vardır. Birincisi, XVIII əsrdə folklor janrlarından geniş istifadə formunda bütün klassik janrlardan imtina qeyri-mümkün idi. Əgər belə olsaydı, ədəbiyyatda salaf-xələflik əlaqələri itar, oxucunun ədəbiyyatı qavraması xeyli çətinləşər, müəllif-oxucu münasibətləri pozulardı. Tədqiq edilən dövrdə folklor janrları klassik janrlarla birlikdə fəaliyyət göstərərək dövrün ədəbiyyat qarşısında qoyduğu məsələləri həll etməyə çalışırdı” [8, s.26]. Həqiqətən də, XVIII yüzillikdə müxəmməsin işləkliyi janr və üslub dəyişmələrində gedən proseslərin nəticəsi idi.

Qeyd etdiyimiz kimi, məhəbbət mövzusu həmin müxəmməslərin əsas mövzusu olaraq qalır. Şair Nəbi əfəndinin müxəmməsində də gözəllik vəsf edilmişdir:

*Mələhət gülşənində sərvə-qəddi nəzəninlənməmiş,
Müsəlsəl zülfü-məşkin dövrü-ruyunda rəsənlənməmiş,
Düzülmüş vəhici üzrə ləşkəri-hindu vətənlənməmiş,
Lətafət qat-qat olmuş arizində nəstərlənməmiş.
Açılmış gül, gül olmuş səfheyi-ruyi çəmənlənməmiş [5, s.134].*

Dil və üslub baxımından ərəb və fars tərkibli ilə zəngin olan belə müxəmməslərlə yanaşı, folklor üslubunda olan beşliklər də yazılır:

*Gəl çəkmə cahən qeydini sən, can belə qalmaz,
Qan ağlama çox, didəyi-giryən belə qalmaz,
Gül vaxtı keçər, seyri gülüstan belə qalmaz,
Hər ləhzə, kömül, xürrəmi xandan belə qalmaz,
Bir cam yetir, saqi, bu dövrən belə qalmaz,
Tən bir gün olur xak ilə yeksən, belə qalmaz [9, s.72].*

Vidadi yaradıcılığında nümunə olaraq verdiyimiz örnəkdə əruzun tələbinə uyğun olaraq ərəb və fars sözləri işlədilsə də, lakin say etibarilə azdır. XVIII əsrdə qələmə alınmış müxəmməslərdə tarixi hadisələrin əksi, şəxsiyyətlərin adlarının çəkilməsi səciyyəvidir. Bu bərdə tədqiqat işinin daha sonrakı hissəsində geniş məlumat veriləcəkdir. Ümumilikdə XVIII əsr şairləri arasında realizmin və xəlqiliyin aparıcı şəxsiyyəti olan Vaqif müxəmməsləri də dil-üslub cəhətdən sadəliyi ilə seçilir:

*Bu qədr kim, söylərəm, tutmaz mənə qulağını,
Yoluna üz qoymuşam, basmaz gözəl ayağını,
Neylərəm canının olmaq dəxi sağ qalmağını,
Döndərib üzün, yığıbdır qaşını, qabağını,
Ey könül, gəl olalmı bu dilbərə qurban, kəsib [7, s.167].*

Molla Pənah Vaqif müxəmməsləri mövzu baxımından genişləndirmiş, “Kürk”, “Tüfəng”, “Şalvar”, “Saqqal” və s. kimi rədiflərlə beşliklər qələmə almışdır.

XVIII əsrin janrlarını səciyyələndirən görkəmli alim Həmid Arslan həmin dövrdə qəzəlin yerini müxəmməslərin aldığı vurğulayır, eyni zamanda müstəzadın da ayrıca bir janr kimi bu əsrdə işlək olduğunu qeyd edir: “XVIII əsrdə, xüsusən bu əsrin ikinci yarısında Azərbaycan şeiri şəkli cəhətdən son dərəcə zənginləşir. Qəsidə öz əhəmiyyətini demək olar ki, asanlıqla itirir. Əruz vəznində yazan şairlər qəzəl növünü davam etdirirlər. Müstəzadlara daha çox fikir verilir. Qəzəldən çox müxəmməs yazmağa əhəmiyyət verilir. Tarixi mənzumələr, həcvlər, mədhlər, mərsiyələr də müxəmməs şəklinə yazılır” [1, s.210-211].

Təxmis – beşləmə şəklinə daxil olan bu janrın XVIII əsrdə az da olsa, nümunələri vardır. Ağaməşih Şirvaninin təxmisi bunun bariz nümunələrindəndir:

*... Məsihəm, olsa əgər üzri-günahım bihəd,
Var ümidim kərəmindən ki, xuda qılmıya rədd,
Siri-əşqin demənəm hər yətənə ta bə əbd,
Dili-pürqüssə Nişatəm, yüz əgər olsam bəd.
Sən kimi zalımı bimirvətü biiman degiləm [10, s.55].*

XVIII əsr şeirlərinin bir-birinin yaradıcılığına müraciəti səciyyəvi hal kimi diqqət cəlb edir. Bunu həm bu təxmindən, həm də Vaqiflə Vidadının şeirlərindən görmək mümkündür.

Müəsirə – deyişmə, şeirləşmə şəklində açılan bu cür şeirlər iki müəllifin qarşılıqlı dialoqu kimi diqqət cəlb edir.

Vaqif

*Vaqif, gərçi əzabı var dünyanın,
Sən neçün xovfını çəkərsən, anın,
Tutubsan ələyin Şahi-mərdanın,
O gülər – gülərsən, ağlar – ağlarsan.*

Vidadi

*Əhli-sünnət vəl-cəmaat peyvəstə,
Gedərlər cənnətə dəstəbədəstə,
O gündə şad olar Vidadi xəstə,
Sani yanlıq görüb gülər, ağlarsan [7, s.234].*

Tərcibənd – XVIII əsr lirikasında klassik şeir şəkillərindən olan tərcibənd janrında da müəyyən sayda nümunələr vardır. Ağaməşih Şirvaninin tərcibəndini bu baxımdan nümunə göstərə bilərik:

*Ey türfə nigar, mahi-rüxsar,
Ey huriliqə, fəriştə girdar,
Bu hüsn ilə olmamışkən izhar,
Oldun məni-dilkəştəyə yar,
Bilmən necə hiylə qıldı ağyar,
Sonra səni məndən etdi bizar.
Bəs indi sözümdə budur ki, təkrar
Bir ad ilə et məni günahkar.
Xalq eyləsa tənə eyləmə ar,
Qanımı həlal qıldım, ey yar!
Al dəstinə tiğ, durma, zinhar,
Oldur məni, olsun əllərin var! [10, s.62]*

Məsnəvi – XVIII əsr ədəbiyyatında davam edən janrlardan biri də məsnəvidir. Bu dövrdə xüsusilə iki məsnəvi müəllifinin adını qeyd etmək mümkündür: Məhcür Şirvani və Hamid.

Məhcür Şirvani “Qisseyi-Şirzad” adlı məsnəvisi ilə XVIII əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində yer almışdır. Məsnəvi folklor motivləri əsasında qələmə alınmışdır. Məsnəvinin strukturunda qəzəllər və beytlər də yer alır. Məsnəvi övladsızlıq motivi ilə başlayır:

*Çünki vəzirə dedi ki, ol şah,
Bu dövləti mənə veripdir Allah,
Heyf ola ki, olmaya bir övlad,
Məndən sora dünyada qala ad [6, s.8-9].*

Məsnəvidə Füzulinin “Leyli və Məcnun” əsərinin təsiri də hiss olunur.

Həmin dövrün ədəbiyyatı haqqında əlimizə çatın məxəzlərdən biri Mirzə Yusif Qarabağiyə məxsusdur. “Məcnueyi-Vaqif və müasirinə-digər” adlı əsərin müəllifi olan Mirzə Yusif Qarabaği burada sadəcə bədi nümunələri təqdim etməmiş, eyni zamanda onların hansı janra aid olduğunu da müəyyənləşdirməyə çalışmışdır. Lakin Qarabağinin janr adlandırmasına nəzər saldıqda müasir Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında adlandırılmalarla eynilik deyil, müxtəliflik kəsb etdiyi məlum

olur. Məsələn, Vaqifin “*Sən qonça kimi hər bir edən dəmdə yaşunmaq*” mısrası ilə başlayan şeirini M.Y.Qarabaği *müxəmməsi-müstəzadə-tərcibənd* başlığı altında vermiş, beləliklə, üç janrın xüsusiyətlərini eyni bir mənşədə əhatə etməyə çalışmışdır [5, s.44]. Halbuki Vaqifin sonrakı dövr nəşrlərində, daha doğrusu, Hamid Araslı tərəfindən hazırlanmış kitabında isə həmin şeir müstəzad janrı adı altında təqdim olunmuşdur. (Molla Pənah Vaqif. Əsərləri. Bakı, “Şərq-Qərb”, 2004)

Bundan başqa, aşağıdakı şeir isə Qarabaği tərəfindən *müxəmməsi-müstəzad* adlandırılmışdır:

*Ey zülfü siyəh, sinəsi əbyaz, gözü ala,
Nə türfə cavansan,
Ağzım kimi yox qonça, yanağın kimi lələ,
Gülzari-cinansan,
Görsə yüzümü məh, yetər, əlbəttə, zəvalə,
Xurşidi-cahansan,
Heç bəndə səndə olmaya, yarab ki, həvalə,
Sən afəti-cansan,
Söz yox bu zənəxdən rüxə, bu xəttü xalə,
Xubluqda əyansan [5, s.50].*

Təbii ki, buna səbəb müstəzadın beş misra üzərində qurulmasıdır. Ümumiyyətlə, Qarabaği tərəfindən verilmiş müstəzad nümunələrinin müxtəlif formalarının digər janrlarla əlaqəsinə görə adlandırılması bundan qaynaqlanır: müstəzadın formalarına görə müxtəlif şəkilləri mövcuddur. Onlardan biri də qəzəli-müstəzad olaraq qeyd edilir:

*Yarım nə gözəl geyinib, əlvan bəzənibdir,
Balapuşı-yaşıl,
Gülşəndə, sanasan, güli-xəndan bəzənibdir,
Xurşidə müqabil.
Sübh duruban ciltvə verir iki yanağa,
Dünyaya salır nur,
Bir hüsnü-bədi-tələti-taban bəzənibdir,
Xoş rəvnəqi-kamil.
Fitnə gözünə sürmə çəkib, qaşına vəsmə,
Cən almağa durmuş,
Hər qəmzəsi bir afəti-dövrən bəzənibdir,
Bir qəmzəsi qatıl....
Vaqif, nə təməşə, nə əcayib, nə qiyamət,
Ərər xəcil oldu,
Ta gördü ki, ol sərv-i-xuraman bəzənibdir,
Aləm ona mayıl [5, s.52].*

Bu şeir isə qəzəl kimi qafiyələnmişdir. Qarabaği Vaqifdən başqa Aşıq Əlinin də qəzəli-müstəzadını təqdim etmişdir.

Qeyd etdiyimiz kimi, XVIII əsrdə lirikada ənənəvi mövzu və motivlərə müraciət davam edir. Eyni zamanda nəzirə yaradıcılığı XVIII əsrdə də özünü göstərir. Bu baxımdan XVIII əsrin iki şairi Nəbi və Saleh anadilli şeirimizin ilk müəllifi – İzzəddin Həsənoğlunun “*Apardı könlümü*” qəzəlinə nəzirələr yazmışlar. Füzuli ədəbi məktəbinin deyil, anadilli şeirin ilk nümayəndəsinin qəzəlinə nəzirələr yazılması XVIII əsr lirikasında xalqiliyin artması zərurətindən irəli gəlirdi:

*Apardı könlümü bir xoş qəmər üz, canfəza dilbər
Nə dilbər, dilbəri-şahid, nə şahid, şahidi-sərvər.
Mən ölsəm, sən bütü-şəngül! Sürəhi eyləmə qulqul,
Nə qul-qul, qul-qulü bədə, nə bədə, bədəyi-əhmər... [3, s.71-72]*

Ədəbiyyat / References

Şair Nəbi həmin qəzələ cavab yazarkən –dir şəkilçisinin XVIII əsr variantının yerinə Həsənoğlu üslubuna sadiq qalaraq, “durur” formasından istifadə edir:

*Ləbi-ləlin sənin günçə, nə günçə, günçəyi-xəndan,
Siyah çeşmin durur nərgiz, nə nərgiz, nərgizi-mastan [3, s.71].*

Şirvanlı Salehin nəzirə qəzalı isə aşağıdakı şəkildədir:

*Səni çün gördüm, müşkül dedim siminbəri mürsəl,
Nə mürsəl, mürsəli-Əhməd, nə Əhməd, Əhmədi-mürsəl.
... Özəldən hüsnünə valeh olubdur binəva Saleh,
Nə Saleh, Salehi-bidil, nə bidil, bidili-bimar [3, s.71].*

Beləliklə, XVIII əsrdə aparıcı janrlardan olan qəzəl həm nəzirələr şəklində, həm də sərbəst yaradıcılıq nümunələri kimi yaradılır. Amma Vaqif də daxil olmaqla, həmin yüzillikdən etibarən şairlərin yaradıcılığında qəzəllərlə qoşmaların say nisbəti dəyişir. Qoşma yaradıcılığı daha üstünlük təşkil edir.

XVIII əsr lirikasında mövcud olan janrlardan biri də müəşşərdir. On mısradan ibarət şeirlər kimi diqqəti cəlb edən bu janr klassik şəkillər arasında çox işlək olmasa da, qeyd olunan əsrdə də bu ənənə davam etdirilir. Nəzər saldıığımız müəşşərlərin dili ərəb və fars sözləri ilə zəngindir:

*Türfə verib gülşənə əncam gül,
Doldurubdur mey ilə gülfam gül,
Bəxş eləyib andalibə kam gül,
Sanki qurub inad ilə dam gül,
Eyiş-ləhin dutubdu bir cam gül,
Dutubdu hər guşada aram gül,
Yanı basıb təşriqi-iqdam gül,
Şükufəyə yetmiş peyğam gül,
Muxtəsər, Bağır gələ əyyami-gül,
Qalmaya həsrət dili-üşşaqda [5, s.84].*

Şair Bağıra məxsus bu müəşşərdə təbiət gözəllikləri ənənədən qaynaqlanan təsvirlərlə verilir.

Beləliklə, poeziyada ərzulə heca vəzninin nisbəti dəyişir, anadilli lirikanın ilkin dövrlərində olduğu kimi canlı xalq dili şeirdə aparıcı olur: “Əruz vəznində yazan şairlərin mühüm hissəsi bu vəznii canlı dilin xüsusiyyətlərinə daha çox uyğunlaşdırır, ərəb-fars tərkibləri, canlı xalq dilinə keçməmiş olan ərəb-fars sözləri yavaş-yavaş şeir dilindən çıxarılır, bunların əvəzində şifahi xalq ədəbiyyatından gələn obrazlı ifadələr işlənir” [1, s.210].

Nizami Cəfərovun qeyd etdiyinə görə XVIII əsr lirikasında klassik üslubla folklor üslubunu regionallığı müşahidə edilir: “XVIII əsrin birinci yarısında klassik üslubu əsasən Şirvan şairləri – Nisət Şirvani, Şakir Şirvani və Məhcür Şirvani davam etdirirlər. Onların dilində bu və ya digər şəkildə klassik üslub standartları fəlakət” [2, s.145]. Şəhərləşmənin və saray ədəbiyyatının daha güclü şəkildə qorunduğu bu bölgədə klassik üsluba sadiqlik təbii bir hal idi.

Nəticə / Conclusion

Azərbaycan ədəbiyyatında keçid dövrü sayılan bu əsrdə klassik ədəbiyyatla “janr yeni-dənqurma” prosesi bir tablo olaraq elm müstəvisinə çıxarılmışdır. Məqalədə XVIII əsrdə folklor janrlarından geniş istifadə fonunda klassik janrların da yerinin mühümlüyü vurğulanır. Əks təqdirdə ədəbiyyatdakı səlfi-xələflik əlaqələri öz əhəmiyyətini itirir.

1. Araslı Həmid. XVII-XVIII əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi (ali məktəblər üçün dərslük). Bakı, Azərbaycan Universiteti Nəşriyyatı, 1956.
2. Cəfərov Nizami. Molla Pənah Vaqif. Bakı, “Renessans-A” nəşr evi, 2017.
3. Dadaşzadə Araz, Cahani Qasim. Həsənoğlu qəzələni iki bənzətmə. Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının Məruzələri, cild XXIII, 1967, № 11.
4. Həbibbəyli İsa. Azərbaycan ədəbiyyatı: dövrləşdirmə konsepsiyası və inkişaf mərhələləri. Bakı, “Elm”, 2019.
5. Qarabaği Mirzə Yusif. Məcmueyi-Vaqif və muasirini-digər. Bakı, “Şuşa”, 1999.
6. Məhcür Şirvani, Həmid Qisseyi-Şirzad, Seyfəlmülk Bakı, “Gənclik”, 1985.
7. Molla Pənah Vaqif. Əsərləri. Bakı, “Şərq-Qərb”, 2004.
8. Mustafayeva Nailə. XVIII əsr Azərbaycan müxəmməşçiliyinin səciiyyəvi xüsusiyyətləri. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Elmi Əsərlər, 2018, №1(6).
9. Molla Vəli Vidadi. Əsərləri. Bakı, “Öndər nəşriyyat”, 2004.
10. Şirvanın üç şairi. Top. Əziza Cəfərzadə. Bakı, “Gənclik”, 1976.

Лрика Азербайджана XVIII века и традиции классической поэзии

Фидан Ализаде

Институт литературы имени Низами Гянджеви, НАНА. Азербайджан.

E-mail: piriyeva.fidan@inbox.ru

Резюме. Азербайджанская литература является богатым наследием, содержащим в себе национально-духовные ценности и самобытность народа, и она прошла длительный исторический путь. Многовековое художественное наследие азербайджанской литературы изучается на основе концепции периодизации и классификации по отдельным этапам развития. При исследовании литературы XVIII века в рамках концепции периодизации “Азербайджанской литературы раннего периода нового времени” она считается реалистической литературой. Однако XVIII век, хотя и воспевает реалистические настроения, но и считается кульминационной точкой классической литературы и играет связующую роль между двумя литературами. Иными словами, на основе данной литературы в качестве наследника литературной школы Физули, который считается вершиной классической литературы, рождается новая литературная школа Вагифа. В азербайджанской литературе XVIII века, будучи переходным периодом, наблюдается процесс жанровой перестройки. Когда круг использования ряда традиций классической поэзии сужается, в другом случае диапазон подобных традиций расширяется. В этом периоде формы ашугской поэзии – гошма, теджнис, гарайлы становятся более распространенными. Несмотря на это, параллельно с указанными, большая часть традиций классической литературы продолжает существовать. В статье речь идет о традициях классической литературы, которые используются в лирике XVIII века – газель, мухаммас, тахмис, муашшар, мустазад, тарджибанд, муашира, маснави, исследуется их место в литературе XVIII века.

Ключевые слова: классическая поэзия, традиция, газель, жанр, поэт